

УДК 130.1:81:001

В. І. Воскобойник
Україна, Полтава

ФРЕЙМОВІ МОДЕЛІ АФІКСАЛЬНИХ ПРИКМЕТНИКІВ В АНГЛОМОВНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

У статті досліджено фреймові моделі афіксальних прикметників – англомовних економічних термінів – відповідно до класифікації С. Жаботинської. Проаналізовано афіксальні прикметники, які функціонують в англомовній економічній терміносистемі, співвідносні з чотирма фреймовими моделями: акціональною, предметною, компаративною й посесивною. З'ясовано, що кожний тип фрейму представлений відповідними ад'єктивними суфіксами й префіксами. Установлено, що кількісні, порівняльні, локативні, темпоральні, асоціативні та ін. взаємозв'язки між термінами моделюються в посесивну, компаративну, акціональну й предметну фреймові моделі. Розуміння цих моделей може допомогти спеціалістам структурувати економічні знання.

Ключові слова: акціональний фрейм, англомовна економічна терміносистема, афіксальний прикметник, компаративний фрейм, посесивний фрейм, предметний фрейм, префікс, суфікс, термін.

В статье исследуются фреймовые модели аффиксальных прилагательных – англоязычных экономических терминов – согласно классификации С. Жаботинской. Проанализированы аффиксальные прилагательные, функционирующие в англоязычной экономической терминотерминосистеме, которые соотносятся с четырьмя фреймовыми моделями: акциональной, предметной, компаративной и посесивной. Выявлено, что каждый тип фрейма представлен соответствующими адъективными суффиксами и префиксами. Определено, что количественные, сравнительные, локативные, темпоральные, ассоциативные и др. взаимосвязи между терминами моделируются в

поссесивную, компаративную, акциональную и предметную фреймовые модели. Понимание этих моделей может помочь специалистам структурировать экономические знания.

Ключевые слова: акциональный фрейм, англоязычная экономическая терминосистема, аффиксальное прилагательное, компаративный фрейм, поссесивный фрейм, предметный фрейм, префикс, суффикс, термин.

The article considers frame patterns of affixed adjectives used as English economic terms. The investigation of English economic terminology in the mainstream of cognitive linguistics makes it possible to identify relations between lexical units and combine them into patterns. Patterns constituting some links are represented in mind by frames. The aim of the research is to identify peculiarities of frame patterns of affixed adjectives used as English economic terms. To achieve this aim, (i) the types of frame patterns of adjectives were described; (ii) the relationship between the type of a frame and an affix was determined. Frames are defined as units of knowledge which are stored in memory and form the conceptual structure of linguistic and extra-linguistic experience. Frames are distinguished according to the classification of Svitlana Zhabotynska. The research shows that affixed adjectives are correlated with thing, action, possession, and comparison types of frames. The thing frame arranges information about the inherent properties of a thing (SOMEBODY or SOMETHING). It is represented in English economic terminology by both suffixed (with suffixes -less, -ous, -ed, -ate, -y, -ly, -ent (-ant), -ive, -ful, -or, -al, -ic) and prefixed (with prefixes a-, anti-, in- (il-, ir-, im-), extra-, inter-, multi-, out-, over-, non-, sub-, bio-, con-, post-, pre-, super-, trans-, uni-, up-, under-, un-) adjectives. The action frame contains doing schemas that include SOMEBODY or SOMETHING – the doer of an action, and the action itself. Affixed economic terms of this frame are represented by adjectives with suffixes -able, -ed, -ous, -ary (-ory), -ent (-ant), -ive, -ful and prefixes ex-, over-, up-, non-, in- (il-, ir-, im-). The possession frame includes the generalized role of the possessor. Some adjectives with suffixes sub- ma semi- of this frame are revealed among English economic terms. The comparison frame

is constituted by the comparison schemas of identity, similarity, and likeness where the link undergoes modifications. It is represented by a number of adjectives with suffixes -y, -like, -ish, -ous, -ile, -like, -ar (-or), -ate. Thus, the research demonstrates that each type of frame correlates with a certain adjective suffix or prefix. The promising area of future research will be to identify frames correlating with different parts of speech in professional terminology and to study frames in discourse.

Key words: action frame, affixed adjective, comparison frame, English economic terminology, possession frame, prefix, suffix, term, thing frame.

Інтенсивний розвиток терміносистем, у т. ч. й англомовної економічної терміносистеми, зумовлює необхідність їх упорядкування, систематизації та створення термінологічних банків даних. Когнітивний підхід до вивчення мовних явищ дає змогу змоделювати економічні знання й створити термінологічні банки даних шляхом установлення взаємозв'язків між поняттями англомовної економічної термінологіки та їх дериваційними засобами. Англомовна економічна терміносистема ще мало досліджена в руслі когнітивної лінгвістики. Сучасні науковці вивчають процеси категоризації й концептуалізації англомовної економічної термінологіки [3; 8], когнітивні особливості ділового та економічного дискурсу [5; 7; 10], когнітивні механізми інновацій, у т. ч. і сфери економіки [1; 2], здійснюють семантичну (тематичну) класифікацію термінів на підставі концептуальної моделі економічного поняття [9].

Когнітивний підхід дозволяє виявити зв'язки між лексичними одиницями й об'єднати їх у моделі. Моделі, що конструюють певні зв'язки, у мисленні представлені фреймами. Метою нашого дослідження є виявлення та характеристика типів фреймів афіксальних прикметників, що виконують функції англомовних економічних термінів. Для досягнення цієї мети було поставлено такі завдання:

– виявити типи фреймів термінів-прикметників та визначити афіксальні засоби кожного типу;

– установити взаємозв'язки між типом фреймової моделі й афіксами термінів-прикметників.

Матеріалом дослідження стали 1034 афіксальних прикметники, відібрані з лексикографічних джерел англомовної економічної термінології [11] й навчальної літератури з економіки [12; 13].

Ми розглядаємо фрейми «як одиниці знань, які зберігаються в пам'яті й формують певну понятійну структуру мовного (конструкції взаємопов'язаних слів), а також позамовного досвіду (уміння відповідним чином орієнтуватися в ситуації)» [6, с. 119]. Структурування знань у вигляді фреймів дозволяє співвідносити найрізноманітніші продукти людського мислення, що набувають упродовж розумової практики людства різних форм. Фрейми є складниками психологічної пам'яті людини та її свідомості. Згідно з класифікацією С. Жаботинської є п'ять типів фреймів: предметний, акціональний, посесивний, ідентифікаційний та компаративний [4].

Виявлені афіксальні прикметники, які функціонують в англомовній економічній терміносистемі, співвідносні з чотирма фреймовими моделями: акціональною, предметною, компаративною й посесивною.

Предметний фрейм – це система пропозицій, де один і той же логічний суб'єкт ДЕХТО / ДЕЩО пов'язаний із декількома предикативами, що характеризують суб'єкт за кількісним, якісним, буттєвим, локативним, темпоральним і оцінним параметрами. Цей фрейм можна представити так: ДЕЩО / ДЕХТО ІСНУЄ (в кількості) СКІЛЬКИ (з якою якістю) ТАКЕ (яким способом) ТАК (у просторі / часі) ТУТ / ЗАРАЗ.

Предметний фрейм представлений в англомовній економічній терміносистемі як суфіксальними, так і префіксальними прикметниками. Серед суфіксальних термінів-прикметників предметного фрейму виявлені прикметники з суфіксами: *-less, -ous, -ed, -ate, -y, -ly, -ent (-ant), -ive, -ful, -or, -al, -ic*. Напр.: *jobless* – безробітний (ДЕЩО існує ТАК: спосіб); *numerous* – багаточисельний (ДЕЩО існує СКІЛЬКИ: кількість); *timed* – розрахований у часі (ДЕЩО нормується

ЗАРАЗ: час); *costly* – *дорогий* (ДЕЩО коштує СКІЛЬКИ: кількість); *temporary* – *тимчасовий* (ДЕЩО існує ЗАРАЗ: час); *abundant* – *надлишковий* (ДЕЩО існує ТАК: спосіб); *excessive* – *надлишковий* (ДЕЩО існує ТАК: спосіб); *rightful* – *законний* (ДЕЩО є ТАКЕ: ознака); *monopolistic* – *монополістичний* (ДЕЩО є ТАКЕ: ознака); *junior* – *молодший за посадою* (ДЕЩО знаходиться ТУТ: простір); *global* – *глобальний* (ДЕЩО діє ТАК: спосіб).

Більшість похідних прикметників із суфіксами *-ed* та *-ing* (виявлено 123 одиниці) – це ад'єктивовані дієприкметники, які в сучасній англійській мові виражають значення якісної ознаки, мотивованої дією. Ад'єктивовані дієприкметники є конверсивними прикметниками, що позначають відношення до дії як постійну властивість або якість предмета. Зазвичай, вони співвідносні з предметним фреймом, напр.: *reserved* – *запасний, резервний* (ДЕЩО існує ТАК: спосіб); *registered* – *zareєстрований* (ДЕЩО є ТУТ: простір); *working* – *що знаходиться в обігу* (ДЕЩО є ТУТ: простір).

Префіксальні терміни предметного фрейму представлені прикметниками з такими префіксами: *a-*, *anti-*, *in-* (*il-*, *ir-*, *im-*), *extra-*, *inter-*, *multi-*, *out-*, *over-*, *non-*, *sub-*, *bio-*, *con-*, *post-*, *pre-*, *super-*, *trans-*, *uni-*, *up-*, *under-*, *un-*. Напр.: *acyclic* – *неперіодичний* (ДЕЩО відбувається ТАК: спосіб); *inaccurate* – *неточний* (ДЕЩО є ТАКЕ: ознака); *extrafine* – *високоякісний* (ДЕЩО є ТАКЕ: якість); *intercorporation* – *міжфірмовий* (ДЕЩО діє ТУТ: простір); *multi-billion* – *багатомільярдний* (ДЕЩО нараховує СКІЛЬКИ: кількість); *outsize* – *більше стандартного розміру* (ДЕЩО існує ТУТ: простір); *nontariff* – *нетарифний* (ДЕЩО існує ТАК: спосіб); *suburban* – *приміський* (ДЕЩО знаходиться ТУТ: простір); *bilateral* – *двосторонній* (ДЕЩО має СКІЛЬКИ: кількість); *concurrent* – *узгоджений* (ДЕЩО існує ТАК: спосіб); *postdated* – *датований більши пізнім числом* (ДЕЩО датується ЗАРАЗ: час); *prepaid* – *оплачений заздалегідь* (ДЕЩО оплачене ЗАРАЗ: час); *supernormal* – *незвичайний* (ДЕЩО є ТАКЕ: ознака); *transnational* – *транснаціональний* (ДЕЩО існує ТУТ: простір); *undermanned* –

укомплектований неповністю (ДЕЩО укомплектоване ТАК: спосіб); *unemployed* – безробітний (ДЕЩО існує ТАК: спосіб).

Досить поширені в англомовній економічній терміносистемі афіксальні прикметники **акціонального** фрейму, в якому міжпредметні зв'язки виражають взаємодію одного предмета з іншими. Спосіб взаємодії можна представити так: ДЕХТО / ДЕЩО: агенс ДІЄ за допомогою ДЕЩО: інструмент на ДЕЩО: пацієнс для ДЕХТО: бенефіціант. Суфіксальні терміни акціонального фрейму представлені прикметниками з суфіксами *-able, -ed, -ous, -ary (-ory), -ent (-ant), -ive, -ful*. Напр.: *vendible* – товарний, *придатний для продажу*, *hammered* – бірж. об'явлений банкрутом, *advisory* – консультативний, *redundant* – скорочений, *звільнений*, *corrective* – корегувальний, *powerful* – сильний, *впливовий, могутній, potential* – потенційний. Серед префіксальних прикметників акціонального типу виявлені терміни з префіксами *ex-, over-, up-, non-, in- (il-, ir-, im-)*: *overbought* – що характеризуються надто великим курсом унаслідок великих обсягів закупок (про цінні папери або валюту), *irredeemable* – що не підлягає викупу, *exempt* – звільнений, що не підлягає чому-небудь, *undiscountable* – що не приймається банком до обміну, *upward* – що підвищує, *nonmerchtable* – що не підлягає продажу.

В основі **компаративного** фрейму лежать міжпредметні зв'язки подібності або схожості, які відзначені людиною в предметному світі або є результатом її уяви. Міжпредметні зв'язки подібності можна представити так: ДЕЩО: референт є (діє), як ДЕЩО: корелят (предмет, який порівнюється). В англомовній економічній терміносистемі компаративний фрейм представлений незначною кількістю похідних прикметників, утворених за допомогою суфіксів *-y, -like, -ish, -ous, -ile, -like, -ar (-or), -ate*: *bullish* – біржа, що грає на підвищенні (ДЕЩО діє, як спекулянт, що грає на підвищенні); *bearish* – що понижує (ДЕЩО діє, як спекулянт, що грає на пониженні); *usurious* – лихварський (ДЕЩО схоже на лихваря); *near-optimal* – близький до оптимального (ДЕЩО майже оптимальне); *tabular* – табличний (ДЕЩО таке, як таблиця); *legitimate* – законний

(ДЕЩО діє, як закон); *shoppy* – *торговий, пов'язаний з роздрібною торгівлею* (ДЕЩО схоже на магазин); *businesslike* – *бізнесовий* (ДЕЩО схоже на бізнес).

Посесивний фрейм відображає міжпросторовий вітальний зв'язок між предметами: відношення володіння або екзистенцію частин. Цей фрейм межує з предметним фреймом і зображається як: ДЕЩО: ціле має ДЕЩО: частину / ціле. В англійській економічній термінології цей фрейм представлений лише незначною кількістю похідних прикметників із префіксами *sub-* і *semi-* (*semiannual* – *піврічний*, *suboptimal* – *субоптимальний*).

Афіксальні прикметники ідентифікаційного фрейму в англійській економічній терміносистемі не виявлені.

Результати нашого дослідження свідчать про те, що з кожним типом фрейму співвідносні певні ад'єктивні суфікси й префікси. Із посесивним фреймом співвідносні лише префікси *sub-* і *semi-*, із компаративним – суфікси *-y*, *-like*, *-ish*, *-ous*, *-ate*, *-ar (-or)*, *-ate*; акціональний фрейм представлений переважно прикметниками з префіксами *ex-*, *over-*, *up-*, *non-*, *in-* та суфіксами *-able*, *-ed*, *-ary (-ory)*, *-ous*, *-ent (-ant)*, *-ive*, *-ful*; предметний фрейм співвідносний із найбільшою кількістю ад'єктивних префіксів (*a-*, *anti-*, *in-* (*il-*, *ir-*, *im-*), *extra-*, *inter-*, *multi-*, *out-*, *over-*, *non-*, *sub-*, *bio-*, *con-*, *post-*, *pre-*, *super-*, *trans-*, *uni-*, *up-*, *under-*, *un-*) та суфіксів (*-less*, *-ous*, *-ed*, *-ate*, *-y*, *-ly*, *-ent (-ant)*, *-ive*, *-ful*, *-or*, *-al*, *-ic*). Як бачимо, деякі суфікси (*-y*, *-ory*, *-un*, *-ent (-ant)*, *-ive*, *-ful*, *-ed*) і префікси прикметників (*un-*, *up-*, *non-*, *in-* (*il-*, *ir-*, *im-*)) можуть мати вихід у декілька фреймових моделей: предметну, компаративну або акціональну, напр., префікс *un-* співвідносний із акціональним і предметним типами фреймів: *unsaleable* – *що не користується попитом, неходовий (про товар)* (ДЕЩО користується ДЕЩО: пацієнс – акціональний), *unsteady* – *нестійкий* (ДЕЩО є ТАКЕ: ознака – предметний); суфікс *-ous* формує предметний і компаративний типи: *spacious* – *просторий* (ДЕЩО подібно ДЕЩО – асоціативний), *continuous* – *безперервний* (ДЕЩО діє ТАК: спосіб – предметний).

Отже, суфіксальні й префіксальні прикметники англійської економічної терміносистеми співвідносні переважно з предметним, акціональним та компаративним типами фреймів,

що свідчить про існування між термінами причинно-наслідкових, кількісних, просторових, компаративних, локативних, темпоральних, оцінних, асоціативних і посесивних взаємозв'язків. У досліджуваному матеріалі вони репрезентовані зазначеними фреймовими моделями, розуміння яких може допомогти спеціалістам конструювати економічні знання.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у виявленні у фахових терміносистемах фреймових моделей, співвідносних із іншими частинами мови різної дериваційної характеристики, та вивченні їхньої специфіки в дискурсі.

Бібліографічні посилання

1. Андрусак І. В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. В. Андрусак. – К., 2003. – 20 с.
2. Белозьоров М. В. Англійські лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки : структурний, семантичний і соціофункціональний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / М. В. Белозьоров. – К., 2003. – 20 с.
3. Дёмина Ю. Ю. Семантическое поле концепта «деньги» (на материале английского и русского языков) / Ю. Ю. Дёмина // Риторика и интерпретация : сб. науч. тр. / под. ред. А. А. Богатырёвой. – Тверь : Изд-во Тверского гос. ун-та, 2004. – Вып. 1. – С. 151–159.
4. Жаботинская С. А. Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур / С. А. Жаботинская // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2011. – Вип. 52. – С. 1–11.
5. Науменко Л. П. Сучасний англомовний бізнес-дискурс в комунікативно-прагматичному та концептуальному висвітленні : [монографія] / Л. П. Науменко. – К. : Логос, 2008. – 360 с.
6. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспект англійського словотворення / М. М. Полюжин. – Ужгород : Закарпаття, 1999. – 358 с.